

मंत्रालयीन स्तरावरील सर्व प्रशासकीय विभाग व
त्यांचे अधिनस्त क्षेत्रीय कार्यालयांसाठी सांकेतिक
दुभाषक (Sign Language Interpreter) यांच्या
सेवा उपलब्ध करून देण्याबाबत...

महाराष्ट्र शासन
दिव्यांग कल्याण विभाग

शासन परिपत्रक क्रमांक : दिव्यांग-२०२५ / प्र. क्र. ८१ / दि. क. २

३१ / ३२ / ३५ “ए” विंग, तिसरा मजला, मित्तल टॉवर,
बॅरिस्टर रजनी पटेल मार्ग, नरिमन पॉईंट, मुंबई- ४०० ०२१.

दिनांक : ०१ ऑगस्ट, २०२५

वाचा :

- १) दिव्यांग कल्याण विभागाचे पत्र क्रमांक : बैठक-२०२५ / प्र.क्र. ३९ / दि.क ३, दिनांक २१ मे, २०२५ व त्यासोबतचे मा. मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखालील दिनांक ०७ एप्रिल, २०२५ रोजीच्या बैठकीचे इतिवृत्त.
- २) आयुक्त, दिव्यांग कल्याण पुणे यांचे पत्र क्रमांक : जा.क्र.दिकआ / प्र-७/ दुभाषक नियुक्ती / परिपत्रक / २०२५-२६, दिनांक ०९ जुलै, २०२५.
- ३) दिव्यांग कल्याण विभाग, शासन निर्णय क्र. दिव्यांग-२०२३/प्र.क्र.०७/दि.क.४, दिनांक १० ऑक्टोबर, २०२४.

प्रस्तावना :-

सन २०११ च्या जनगणनेनुसार दिव्यांग व्यक्तींची एकूण लोकसंख्या २९,६३,३९२ असून त्यापैकी कर्णबधीर मूकबधीर प्रवर्गातील दिव्यांग व्यक्तींची एकूण लोकसंख्या ९,४६,८८१ इतकी आहे. या दोन्ही प्रवर्गातील दिव्यांग व्यक्ती जरी शिकलेल्या असतील तरी देखील त्यांना संभाषण करण्याच्या दृष्टीने दुभाषकाची अत्यंत आवश्यकता असते. दुभाषकाच्या सहाय्यानेच त्यांचे संभाषण सुगम्यरीत्या होऊन त्यांना आपले म्हणणे, मते, विचार, अभिप्राय देणे सोयीचे होते.

राज्यातील विविध प्रशासकीय विभाग, अधिनस्त क्षेत्रीय कार्यालये तसेच अन्य शासकीय, निमशासकीय कार्यालये इ. मध्ये कर्णबधीर व मूकबधीर प्रवर्गातील दिव्यांग व्यक्तींना संभाषण करण्याच्या दृष्टीने दुभाषकाची अत्यंत आवश्यकता असते. त्याअनुषंगाने संबंधित कार्यालयांना सांकेतिक दुभाषकांची (Sign Language Interpreter) सेवा उपलब्ध करून देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन परिपत्रक :

- (१) जिल्हा दिव्यांग सक्षमीकरण अधिकारी / जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी / सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, मुंबई शहर/उपनगर यांना सूचित करण्यात येते की, त्यांनी आपल्या जिल्ह्यातील शासकीय, निमशासकीय कार्यालये इ. मध्ये आवश्यकतेप्रमाणे सांकेतिक दुभाषक (Sign Language Interpreter) यांच्या सेवा उपलब्ध करून द्याव्यात.

(२) सांकेतिक दुभाषक (Sign Language Interpreter) यांच्या सेवा उपलब्ध करून देण्यासाठी दिव्यांग कल्याण विभागाच्या नियंत्रणाखालील मूकबधिर प्रवर्गाच्या विशेष अनुदानित शाळा/कार्यशाळा येथे कार्यरत असलेल्या विशेष शिक्षकांच्या आवश्यकतेप्रमाणे याद्या तयार करण्यात याव्यात तसेच सदर याद्या दरवर्षी १ जानेवारी रोजी प्रकाशित कराव्यात व जिल्ह्यातील इतर शासकीय, निमशासकीय कार्यालये इ. मध्ये आवश्यकतेप्रमाणे त्यांच्या सेवा उपलब्ध करून द्याव्यात.

(३) ज्या जिल्ह्यात काही कारणास्तव सांकेतिक दुभाषक (Sign Language Interpreter) यांच्या सेवा उपलब्ध न झाल्यास संबंधित जिल्ह्याच्या जिल्हा दिव्यांग सक्षमीकरण अधिकारी / जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी / सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, मुंबई शहर / उपनगर यांनी नजिकच्या जिल्ह्यातून सांकेतिक दुभाषक (Sign Language Interpreter) यांच्या सेवा उपलब्ध करून घ्याव्यात.

(४) सांकेतिक दुभाषक (Sign Language Interpreter) यांना संबंधित कार्यालयात काही अपरिहार्य कारणास्तव व्यक्तीशः उपस्थित राहणे शक्य होत नसेल तर त्यांनी त्यांची सेवा दूरदृष्ट्यप्रणालीद्वारे उपलब्ध करून द्यावी.

२. उक्त कार्यपद्धती ही तात्पुरत्या स्वरूपाची असून वाचा क्र. ३ येथील शासन निर्णयान्वये निर्माण केलेली विभागाच्या नियंत्रणाखालील जिल्हा स्तरावरील कार्यालयांतर्गत मंजूर असलेली सांकेतिक दुभाषकांची (Sign Language Interpreter) पदे भरल्यानंतर त्यांच्यामार्फत दुभाषकांच्या सेवा पुरविण्यात येतील.

३. सदर शासन परिपत्रक मा. मुख्यमंत्री महोदयांच्या अध्यक्षतेखालील दिनांक ७ एप्रिल, २०२५ रोजी आयोजित बैठकीत देण्यात आलेल्या निदेशास अनुसरून निर्गमित करण्यात येत आहे.

४. सदर शासन परिपत्रक, महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक सांकेतांक २०२५०८०११५५३०७८४३५ असा आहे. तसेच सदर शासन परिपत्रक डिजिटल स्वाक्षरीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नांवाने,

(रा. भा. गायकवाड)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत :

- १) मा. राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई,
- २) मा. सभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
- ३) मा. अध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
- ४) मा. विरोधी पक्षनेता विधानपरिषद / विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
- ५) मा. उपसभापती, महाराष्ट्र विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
- ६) मा. उपाध्यक्ष, महाराष्ट्र विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,

- ७) सर्व सन्माननीय विधानपरिषद / विधानसभा सदस्य व संसद सदस्य,
८) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव /सचिव,
९) मा. उपमुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन) यांचे सचिव,
१०) मा. उपमुख्यमंत्री (नगर विकास) यांचे सचिव,
११) अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई,
१२) मंत्रालयीन विभागांच्या नियंत्रणाखालील राज्यातील सर्व क्षेत्रीय कार्यालये तसेच अन्य शासकीय, निमशासकीय कार्यालये इ.
१३) आयुक्त, दिव्यांग कल्याण, पुणे,
१४) सर्व प्रादेशिक उप आयुक्त, समाज कल्याण विभाग,
१५) सर्व सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण विभाग,
१६) सर्व जिल्हा दिव्यांग सक्षमीकरण अधिकारी, दिव्यांग कल्याण विभाग,
१७) सर्व जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद,
१८) भारतीय जनता पार्टी, महाराष्ट्र प्रदेश, सी.डी.ओ. बॅरेक नं. १, योगक्षेमसमोर, वसंतराव नाईक चौक, नरिमन पॉइन्ट, मुंबई ४०० ०२१,
१९) इंडियन नॅशनल काँग्रेस, महाराष्ट्र प्रदेश, काँग्रेस (आय) समिती, टिळक भवन, काकासाहेब गाडगीळ मार्ग, दादर, मुंबई ४०० ०२५,
२०) राष्ट्रवादी काँग्रेस पार्टी, राष्ट्रपती भवन, फ्री प्रेस जर्नल मार्ग, नरिमन पॉइन्ट, मुंबई ४०००२१,
२१) शिवसेना, शिवसेना भवन, गडकरी चौक, दादर, मुंबई ४०० ०२८,
२२) बहुजन समाज पार्टी, महाराष्ट्र कमिटी, जनशक्ती हॉल, ग्लोब मिल पॅलेस, वरळी, मुंबई ४०००१३,
२३) भारतीय कम्युनिस्ट पार्टी, महाराष्ट्र कमिटी जनशक्ती हॉल, ग्लोब मिल पॅलेस, वरळी, मुंबई ४०० ०१३,
२४) भारतीय कम्युनिस्ट (मार्क्सवादी) पार्टी, महाराष्ट्र कमिटी, जनशक्ती हॉल, ग्लोब मिल पॅलेस, वरळी, मुंबई ४०० ०१३,
२५) महाराष्ट्र नवनिर्माण सेना, राजगड, मातोश्री टॉवर, शिवाजी पार्क, दादर, मुंबई ४०० ०२८,
२६) निवड नस्ती.